

Małgorzata Urbańska

Edukacja językowa w przedszkolu

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 4,
58-62

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mgr Małgorzata Urbańska
Miejskie Przedszkole nr 23 im. Jasia i Małgosi
w Częstochowie

EDUKACJA JĘZYKOWA W PRZEDSZKOLU

Gatunek ludzki jako jedyny posiada zdolność do językowego porozumiewania się za pomocą słowa, tworzenia aktu mowy. Jego istotą jest nadawanie dźwiękowe i odbiór słuchowy informacji słownej. Każda wypowiedź słowna zawiera określoną treść, formę językową a także substancje: foniczną lub graficzną. Czynność mówienia jest sprawnością, którą zdobywa się w toku ontogenezy na drodze uwarunkowań społecznych, poprzez kontakt z otoczeniem ludzkim. Dzięki procesowi społecznej adaptacji dziecko uczy się używać języka, warg, podniebienia i szczęk do produkowania dźwięków. Mówienie jest sprawnością, którą dziecko nabywa wolniej i z większym trudem niż inne sprawności motoryczne. W edukacji przedszkolnej przywiązuje się bardzo dużą wagę do wszechstronnego rozwoju osobowości dziecka a zwłaszcza mowy. Rozwój językowy dziecka zależy od wielu czynników a w szczególności od środowiska rodzinnego, przedszkola i pracy logopedy. Rodzina jest podstawowym środowiskiem kształtowania się mowy dziecka. Rozwój funkcji mowy przebiega tu naturalnie w związku z różnymi sytuacjami codziennego życia.

Rola rodziny w kształtowaniu się mowy dziecka jest więc szczególna i niepowtarzalna. Jednak wiele rodzin nie pełni jej w sposób właściwy. Należy tu wymienić dwie skrajne postawy rodzicielskie: zbyt liberalizmu i nadmiernego rygoryzmu. W przypadku pierwszej z nich błędnej wymowy dziecka nie koryguje się, a wręcz utrwała. W drugiej zaś wprowadza się sytuacje stresowe, które również opóźniają prawidłowy rozwój mowy. Ważnym czynnikiem w rozwoju językowym dziecka w wieku przedszkolnym jest samo przedszkole jako środowisko wychowawczo-dydaktyczne. Bardzo duże znaczenie ma tutaj postawa nauczyciela, jego wykształcenie, osobowość i talent pedagogiczny w kierunku rozwijania poprawnej polszczyzny, korygowania wad wymowy, inspirowania twórczości słownej.

Z kolei celem pracy logopedy w przedszkolu, oprócz prowadzenia ćwiczeń rozwijających sprawność narządów mowy, artykulację i słuch fonemowy, jest także rozwijanie komunikacji językowej dziecka, wzbogacanie słownictwa, doskonalenie poprawności gramatycznej i stylistycznej wypowiedzi, kształcenie mowy ekspresyjnej. Rozwijanie sprawności językowej dzieci w wieku przedszkolnym powinno następować łącznie z kształtowaniem innych funkcji psychicznych jak: logiczne myślenie, spostrzegawczość, pamięć, wyobraźnia, uwaga.

Brak współpracy z dzieckiem, jego nieufność, szybkie męczenie się, niemożność skupienia uwagi powinny mobilizować logopedę i nauczyciela przedszkola do prowadzenia zajęć dostosowanych do wieku i możliwości dziecka w myśl zasady, iż

nie zmuszamy dziecka do metody, lecz poszukujemy jej dla niego. Wyrabianie u dzieci motywacji do doskonalenia języka poprzez rodzinę, przedszkole, logopedę oraz uświadamianie płynących z tego korzyści przynosi dobre efekty i przysparza wiele osobistej satysfakcji.

Rozwój sprawności aparatu mowy w najwcześniejszych okresach życia zapewnia sama natura. W wieku przedszkolnym trening ten jest kontynuowany przez samą czynność mówienia. Gdy jednak ta czynność jest zaniżona, niedbala, ważne jest aby naturę zastąpić gimnastyką narządów mowy, które podniosą jej poziom i poszerzą zakres sprawnościowy. Wymówienie każdej głoski wymaga określonego układu artykulacyjnego i określonej pracy mięśni. Ćwiczenia narządów artykulacyjnych mają na celu wypracowanie zręcznych i celowych ruchów języka, warg i podniebienia. Dziecko musi mieć wycucie danego ruchu i położenia poszczególnych narządów. Dlatego w przedszkolu już od 3 roku życia prowadzimy gimnastykę narządów artykulacyjnych, która pełni także funkcję rozwojową i profilaktyczną. Ćwiczenia te zestawione są w następujących seriach:

- ćwiczenia szczęk,
- ćwiczenia warg,
- ćwiczenia języka,
- ćwiczenia podniebienia miękkiego.

Oto przykłady niektórych z nich:

Zabawy ćwiczące ruchy szczęk:

1. Szufłada – mocne wysuwanie szczęki do przodu i cofanie do pozycji wyjściowej (nie stosować przy przodozgryzie).
2. Krokodyl – w trakcie zabawy w naśladowanie różnych zwierząt, krokodyla możemy zobrazować ruchami szczęk – szeroko otwarta buzia z uwidocznionymi zębami wykonuje „kłapanie paszczą”.
3. Na pastwisku – dzieci naśladują żucie trawy przez krowy, wykonując ruchy zamkniętymi wargami we wszystkich kierunkach. Zabawę można łączyć z chodzeniem na czworakach i ćwiczeniami dźwiękonaśladowczymi.

Zabawy ćwiczące ruchy warg:

1. Sekret – nic nie powiem – dzieci mocno zaciskają rozciągnięte wargi. Tu wskazana opowieść o dziewczynce, która mocno strzegła jakiegoś sekretu i na kolejne pytania różnych spotkanych osób opowiadała „nic nie powiem” i zaciskała wargi.
2. Całuski – przesyłanie sobie nawzajem całusków. Nauczyciel zwraca uwagę, czy przy głośnych cmoknięciach w powietrze wargi są ściśnięte „w ryjek”.
3. Koty – przy zabawie ruchowej, naśladując ruchy kota, dzieci mogą trzymać między wargami (ale nie zębami!) plastikowe słomki – wąsy. Dla utrudnienia ćwiczenia zwiększamy ciężar słomek, obciążając ich końce plasteliną. Tę zabawę w koty można łączyć z ćwiczeniami języka – koty się oblizują, zlizują mleko z miseczek – dłoni, mlaskają, ziewają.

4. Baloniki – dzieci nabierają dużo powietrza i zatrzymują je w wydętych policzkach. Na hasło „pękl” – przekluwają palcami balonik. Słychać odgłos pęknięcia.

Zabawy ćwiczące ruchy języka:

1. Malarz – dzieci naśladują malarza, który pędzlem maluje różne kształty. Język to pędzel. Nauczyciel daje hasło zabawy, np. „kropki” – dzieci naśladują malowanie czubkiem języka kropek. Za chwilę zmiana wzoru na kreski, kółeczka itp.
2. Sufit – podłoga – znana zabawa w wersji wykorzystującej zamiast palca – język. Inna wersja „okno-drzwi”, gdy dzieci siedzą jednym bokiem w kierunku drzwi, a drugim w kierunku okna. Zabawy ćwiczą trudny ruch kierowania języka do góry i w stronę kącików ust.
3. Liczenie zębów – dzieci, tak jak przy liczeniu jakichś przedmiotów, dotykają czubkiem języka kolejnych zębów. To samo można robić na polecenie „sprawdźcie, czy macie wszystkie (nowe) zęby” bądź „sprawdźcie językiem, czy nie macie dziurki w zębach”.
4. Cukierek – dzieci wypychają raz jeden, raz drugi policzek ostrym czubkiem języka, udając, że trzymają w buzi landrynkę. Kolega może sprawdzić twardość „cukierka” dotykając policzek palcem.
5. Język na defiladzie – nauczyciel liczy głośno do czterech. Dzieci wykonują energiczne ruchy języka kolejno na górną wargę, do lewego kącika ust, na dolną wargę i do prawego kącika.

Zdarzają się sytuacje, gdy wyżej wymieniona gimnastyka narządów artykulatoryjnych nie wystarcza i konieczne jest prowadzenie terapii logopedycznej. Terapia poprzedzona wnikliwą obserwacją dziecka, badaniami psychologicznymi, audiologicznymi i neurologicznymi powinna uwzględniać diagnozę i indywidualne tempo rozwoju dziecka. Zebrane informacje pozwolą zaplanować logopedzie i nauczycielom w przedszkolu indywidualną terapię logopedyczną. W ramach działań terapeutycznych ważne jest:

- stosowanie „kąpieli słownych”,
- prowadzenie ćwiczeń rozwijających motorykę, percepcję słuchową i wzrokową, koordynację wzrokowo – słuchowo – ruchową,
- rozwijanie i doskonalenie mowy biernej dziecka,
- prowadzenie ćwiczeń artykulacyjnych i oddechowych.

Przy każdej nadarzającej się okazji należy dziecko chwalić za trud i efekty terapii. Poczucie niedoskonałości lub klęski może prowadzić do cofnięcia się widocznych już efektów terapii oraz ukształtować u dziecka poczucie mniejszej wartości.

Należy wspierać również każdy wysiłek rodziców. Powodzenie w terapii zależy w dużej mierze od ich zaangażowania i pracy z dzieckiem w domu. W pracy, której celem jest rozwijanie i bogacenie słownictwa dzieci można wykorzystać elementy

programu terapeutycznego pt. „Rozwijanie mowy dziecka” autorstwa Z. Tarkowskiego np. zabawę, której celem jest nazywanie członków rodziny.

Rodzic pokazuje dziecku fotografię rodziny i wskazuje kolejno jej członków mówiąc: to jest tata, to jest mama, to jest babcia...

Następnie zadaje pytania: kto to jest? Czeką na odpowiedź dziecka. Można również polecić dziecku, aby pokazało, gdzie jest mama, gdzie jest tata. Można przy okazji nauczyć dziecko wiersza.

*„Moja babcia i mój dziadek
moja mama i mój tato.
Moja siostra oraz ja,
To rodzinka na sto dwa”*

Przy rozwijaniu zasobu słownictwa dziecka należy zwracać uwagę na poprawną składnię budowanych zdań. Bardzo ważne jest, aby otoczenie dziecka prezentowało dobry wzór i model językowy. Sprzyjają ku temu sytuacje w przedszkolu związane z zabawą, działaniem, współżyciem w grupie rówieśniczej. Wiele ciekawych przykładów ćwiczeń z zakresu terapii logopedycznej, które można prowadzić z dziećmi w formie zabawy proponują opracowania G. Demel i E. Sachajskiej. Te same autorki opracowały również przykłady ćwiczeń oddechowych, które są fundamentem dobrej wymowy. Równoległe z ćwiczeniami oddechowymi należy prowadzić ćwiczenia słuchowe, których celem jest rozwijanie uwagi słuchowej i pobudzanie zdolności słyszenia. Do rozwijania aktywności werbalnej dziecka należy wykorzystywać każdą sytuację dnia codziennego w przedszkolu; stosować zagadki, wiersze, opowiadania, historyjki obrazkowe, gry dydaktyczne i zabawy tematyczne.

Omawiając zagadnienie edukacji językowej dzieci w wieku przedszkolnym, należy wspomnieć również o pozytywnych stronach nauki języków obcych przez dzieci w tym wieku.

R. Titone napisał: „Dzieci, które zaczynają w bardzo wczesnym wieku uczyć się języka obcego, potrafią lepiej zrozumieć własny język ojczysty, jako że stają się świadome istnienia języka jako takiego. Ich kulturalny światopogląd jest szerszy niż u dzieci jednojęzycznych, którym często wydaje się, że w świecie liczy się jedynie ich język, kultura i zwyczaje. Wprowadzenie języka obcego w świat dziecka pomaga rozwinąć tolerancję dla ludzi z innych kręgów kulturowych, co w dalszej perspektywie przyczynia się do międzynarodowego porozumienia.”

Im dziecko jest młodsze, tym łatwiej i bardziej naturalnie przychodzi mu przyswojenie języka obcego. Przedszkolak traktuje obecność obcych słów wokół siebie w sposób bardzo naturalny i często uczy się ich nieświadomie. Nie potrafi jeszcze pisać ani czytać, tylko słyszy i powtarza. Koncepcja pedagogiczna leżąca u podstaw programu edukacji językowej to przede wszystkim nauczanie języka poprzez metody odpowiednie do wieku dziecka oraz rozwijanie i kształtowanie jego osobowości. Metodą wiodącą przekazywania podstaw obcego języka w tym wieku jest zabawa. Rozpoczynając naukę języka obcego we wczesnym dzieciństwie

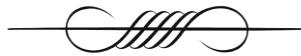

dziecko polubi ten język, łatwiej będzie mu odnosić sukcesy podczas szkolnych lekcji języka, a także w przyszłości pokonywać bariery językowe. Nauczanie języka obcego dziecka w wieku przedszkolnym w szczególny sposób wpływa na jego rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny. Doskonali jego pamięć, rozwija myślenie, a przede wszystkim uzmysławia mu, że istnieją jeszcze inne języki oprócz języka polskiego, którymi można się porozumiewać.

Małgorzata Urbańska

Bibliografia:

- Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1998.
Sachajska E., *Uczymy poprawnej wymowy*, Warszawa 1992.
Kaczmarek L., *Nasze dziecko uczy się mowy*, Lublin 1982.
Mystkowska H., *Rozwijamy mowę i myślenie dziecka w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1991.
Rodak H., *Terapia dziecka z wadą wymowy*, Warszawa 1992.
Tarkowski Z., Jurkiewicz C., *Rozwijanie mowy dziecka*, Lublin 1993.

Mariusz Grabowski
Centrum Rehabilitacyjno-Opiekuńcze w Łodzi

EDUKACJA OBCOJĘZYCZNA DZIECI W WIEKU WCZESNOSZKOLNYM

*„Nie możemy myśleć o języku
w klasie szkolnej jedynie w kategoriach
porozumiewania się, lecz musimy rozważyć,
jak same dzieci używają języka podczas uczenia się”
(Barnes, 1976)*

Język to nie tylko wewnętrzna potrzeba każdego człowieka, ale także narzędzie niezbędne do procesu komunikowania się. Powszechnie przyjęto, że jest to system znaków rozpatrywany aż w trzech ujęciach: konwencjonalnym, semantycznym i dwuklasowym. Współcześni lingwiści nadal starają się rozszerzyć to narzędzie w ujęciu socjologicznym. Badania przeprowadzone przez Bernsteina